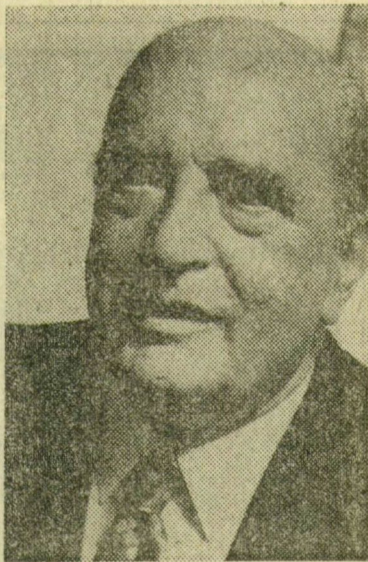
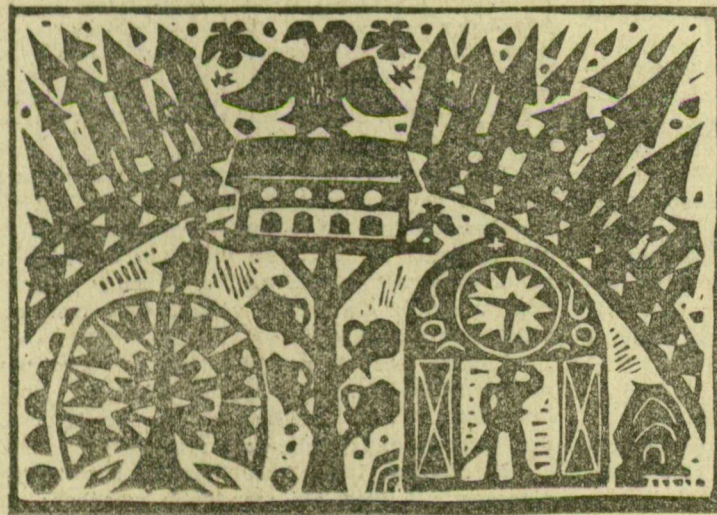
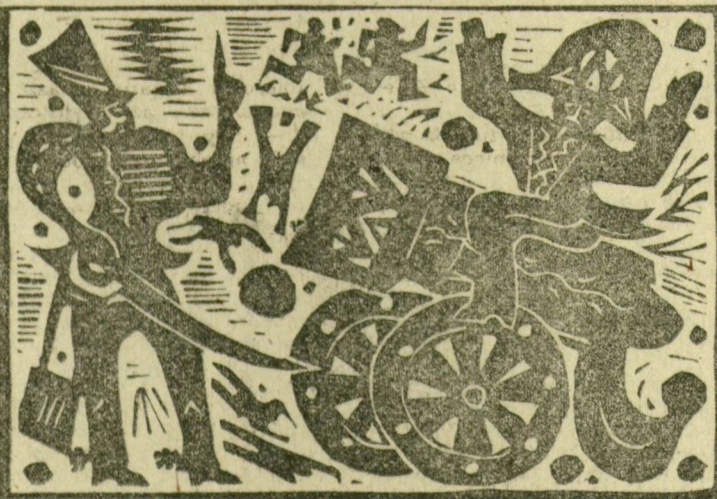
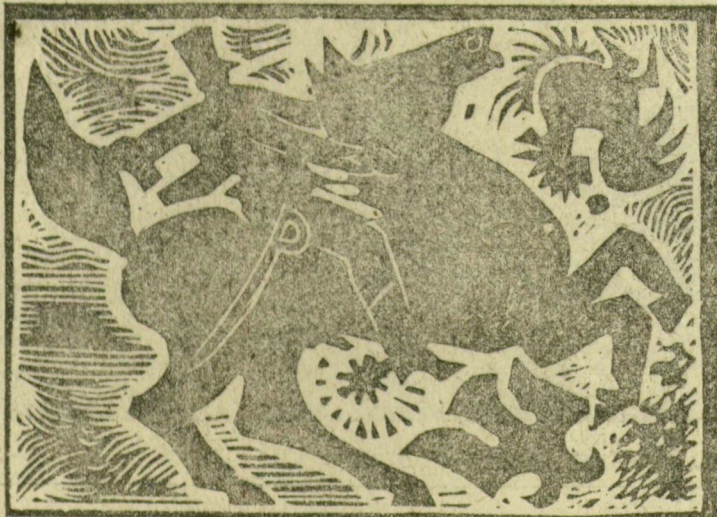

Háry János

Papp György metszetei

Ikrek hava

Sötér István évtizedei

Nemrégiben ünnepelte 70. születésnapját. Ebből az alkalomból szülővárosában, Szegeden is köszöntöttük, ahol ünnepi irodalmi esten idézték alkotó évtizedeit, művészi, irodalomtörténeti és műhelyszervezői pályájának állomásait, illusztrálva mindezt regényeinek, esszéinek részleteivel. Szegedi látogatásakor ültünk le beszélgetni a hét évtized különleges párhuzamairól.

— Az ikrek havában született, s mintha ennek a csillagképnek párosa végigkísérte volna életét. Így van ez Szegeddel is. Itt élte ifjúkorát, s ez a város irányította a tudói pályá vonzásába.

— Az ikrek jegyében születtem: hajlalom mindig is két irányba vitt, de mindig párhuzamos irányokba. Szeged a gyermekkor és az ifjúság terepe számomra elsősorban. Tizennyolc éves koromig éltem itt, de sohasem tudom kitörölni magamból ezeket az élményeket. Akkori emlékeim meghatározzák életemet, cselekedeteimet, döntéseimet, sőt írásaim hőseinek jellemét is motiválják anélkül, hogy tudnék róla. Persze, bennem más Szeged-kép él, mint amilyen arcát ma mutatja a város. Az első világháború alatti és utáni Szeged halódó határváros volt, melyet Alsóváros végtelen nyugalma, Felsőváros színeiben, hangulatokban gazdag szűk utcácskái, a mai Petőfi Sándor sugárút kockakövein szekereikkel piacra, döcögő paprikások, kékfestők, sajtárosok és gyógyfüvesek szerdái és szombati ébresztője, a piacok fülében őrölt zsongása, lefényképezett színes kavalkádjá és néha megérintő illatöngője jellemez. Szeged ma életerős, duzzadó város. Nostalgiaimban nagy segítségemre van Péter László városkalauza, mely több mint topográfia — emléklidéző művészeti, művelődéstörténeti album. Második találkozásom Szegeddel az ötvenes évek fordulójára esett. A szegedi egyetem tanára lettem, felejtethetlen emlékeim között tartom számon az Auditorium Maximum esti óráit, ahol Balzacról, Stendhalról, Shakespeare-ről beszéltem. Ez a négy szegedi év beleszólt életembe — a tudomány vonzásába kerültem, eljegyzett az irodalomtörténet —, professzori tanulóéveim voltak ezek, az analízis és szintézis iskolája, a koncentráls erőpróbája. Az egyetem falai között virágzó élet folyt. A népi kollégisták és szakérttségek évfolyamai merőben különböztek az előtűk és utánuk következőktől, soha nem éreztem a kulturális vonzódásnak, a tudászominak olyan erejét, mint ott. Bár nem voltak kellő ismereteik, műveltségükben sok fehér folt tátongott, de kíváncsiságuk, őszinte érdeklődésük, szellemi éhségük leküzdötte a nehézségeket. Ha néha eljutok Szegedre, úgy érzem, énem legmélyebb rétegébe érek. Ez a város nekem nem ábránd vagy álom, bár reggelente még mindig úgy szoktam ébredni, hogy szegedi utcákat érzékelek magam körül.

— Sötér Istvánt két iskola nevelte. A budapesti Eötvös Kollégium — ahol ma az MTA irodalomtudományi intézetének vezetőjeként dolgozik — és a párizsi École Normale Supérieure.

— Valóban e két iskola, vagy nyugodtan merem mondani műhely, verteztett föl tudományos ismeretekkel és jelölte ki a szellemi tájékozódás irányait. A szegedi középiskolák esztendőik után — ahol olyan nagyszerű barátaim voltak, mint Ortutay Gyula, Bibó István, a hamar elfeledett Reitzer Béla és a kitűnő muzsikusk, Sill Fülöp — a budapesti Eötvös Kollégiumba kerültem. Számomra meghatározó szellemi élményt jelentett az igazi műhelyjelleg, a magas intellektus, a tudományos színvonal. En lehettem olyan helyzetben, mint később szegedi tanítványaim. A tanárok között említhetem Gyergyai Albert, Pajzcs Dezső, Szeffű Gyula és mindenekelőtt Gomboecz Zoltán nevét. A párizsi École Normale Supérieure egy lépcsővel magasabb szintű műhelye volt a szellemi elit képzésének. Azt is mondhatnánk, hogy a budapesti kollégium ennek a műhelynek a fiáláléja volt. Egy évfolyamon tanultam a néhai Pampidou elnökkel. Mindkét iskola a gondolkodás szabadságára, a belső fegyverem nevelt, hagyomány és újítás szerves egységére figyelmeztetett; belénk oltotta az értelem és szehvedély egymást kiegészítő szerepét, elmékedés és cselekvés kölcsönhatásait. Amikor hazatértem ebből a nagyszerű intézményből, állás nélküli ingyenes könyvtári gyakornokként kezdtem dolgozni. Hát ennyit jelentett akkoriban Európa első iskolájából megtérni szülőházamba.

— Írói munkásság és tudományos tevékenység, bár némi fáziskéséssel, de hosszú évtizedek óta egymást kiegészítő párhuzamosságban határozza meg Sötér István pályáját.

— Az írói létől jutottam el az irodalomtörténethez. Képzettségem szerint filológus, történész és nyelvész vagyok. Ugy hiszem, hogy aki írásra adja a fejét, ismernie kell saját műveltségét, világképét, választott hivatása múltbeli terepét, akkor könyvnyelben megismerheti másokét. Ha a régi korok szépíróinak alkotásmódját is képes vagyok megismerni, történetiségében is látom az irodalmat. Munkásságom éppen ebből a felismerésből kapcsolódott az irodalomhoz és a tudományhoz. E kettő vonzása egyúttal kölcsönös impulzusforrás, gyümölcsöző egymáshatás is volt. Első regényeimben — Fellegjárás, A templomrabló, A kísértet — nemzedékem útkeresését, az ifjúság szellemi kalandjait igyekezett fölterképezni. A felszabadulást követően a Hídszakadásban és a Budai átkelésben leszámoltam az ifjúság romantikus ábrándjaival, szerettem volna kritikus szigorúsággal szembeézni a magyar valósággal. Tán ezt teljesítette ki a trilógiává szerveződött Bünbeesés. Az elvesztett bárány és a Budai oroszlán. Tudatosan kerestem a szépírói munka mellett az irodalomtörténeti párhuzamokat, elméletileg igyekeztem tisztázni hozzájuk fűződő kapcsolataimat. Először a tizenhetedik század francia retorikai irodalmával foglalkoztam, majd a francia és angol írókról készített portréimban nemzedékem arcát is kerestem, s fölterképeztem az irodalmi játékoság természetrajzát. Érdeklődésem később a tizenkilencedik század második felének magyar irodalmát pásztázta: könyvet írtam Jókai Mórról, Eötvös Józsefről, Madách Imréről, nagyobb tanulmányt Katona Józsefről, Széchenyi Istvánról, Arany Jánosról, Mikszáth Kálmánról, Eredményeim és tapasztalataimat a Nemzet és haladás című monográfiában összegeztem. Később portrészorozatot írtam a huszadik századi irodalmunk klasszikusairól, többek között Babits Mihályról, Krúdy Gyuláról, Németh Lászlóról, Szabó Lőrincről és Radnóti Miklósról. Világirodalmi tájékozódásomat is igyekeztem fönn tartani, s az összehasonlító irodalomtörténet-írás korszerű módszereinek bevezetésével bekapcsolni a magyar irodalmi gondolkodást a nemzetközi tudományos élet szférájába. E szándékból születek Werthertől Szilveszterig, Félkör és Gyűrűk című gyűjteményeim. Generációk, irodalomtörténeti nemzedékek munkáin keresztül vizsgáltam a nemzet sorskérdéseit, s ezekből meg kellett állapítanom, hogy a kettő áthatja, át is világítja egymást, révükön eljutunk a forrásokig, s megértjük a mai hajtásokat is.

— A Magyar Tudományos Akadémia irodalomtudományi intézetének élén — melyet negyedszázada irányít — milyen feladatokat oldanak meg, s mint szépíró, milyen terveket dédelget?

— Az irodalomtudományi intézetben — mely egykori iskolám falai között, az Eötvös Kollégium épületében székel — szeretnék elméleti kutatómunka folyik. A műhelyekben készül a marxista esztétika korszerű kézikönyve; a legmodernebb ismeretek szintézisének megteremtésével foglaljuk össze a felszabadulás utáni magyar irodalom történetét; összehasonlító irodalomtörténeti kutatások nyomán a hazai tudományos eredményeket igyekszünk beágyazni a világirodalom nagy áramaiba, s összekapcsolni a nyugat-európai kutatások eredményeivel. Ami szépírói ambícióimat illeti: nemrégiben jelent meg Bünbeesés című regényem átdolgozott kiadása. Most ismét egy régi könyv megújításán dolgozom, mert egyre inkább rájövök, mi minden maradt ki regényeimből, amiket megírásuk idején nem érzékeltem: szín és hangulat, emberi jellemek fejlődését meghatározó okokat, megannyi társadalmi összefüggés mozgatórugója, szélesebb horizontú összefüggés. A templomrabló átdolgozása köt le mostanában. A cselekmény a francia megszállás idején, Szegeden játszódik, a kor furcsa, fojtott, nyomasztó légkörében.

Sötér István több mint ötven éve Budapesten él, mégis szegedinek érzi magát. Egyik vallomásaiban elmondta, hogy két író van, akit másképpen olvas, mint a többit: Tömörkény István és Juhász Gyula. Az előbbit nemcsak a szegedi pályájáért, de a magyar novella egész mezőnyében a legnagyobbak közé sorolja. Szeged jelentette számára a gyerekkort, az egyetemet és a Várost. A várost, melynek lelkében van valami kettősség: készségesen befogad, de néha túl korán behódol annak, amit nem ismer eléggé. Sötér István hűtlen hűséggel nagyszerű példa kötődésre és kiteljesedésre, vonzásra és kisugárzásra, a lokális és az általános érték szintézisére. Nem hiába az ikrek jegyében született — heven esztendeje.

TANDI LAJOS